

shows that deviations from the spelling norm in writing vocatives can sometimes cause communication misunderstandings. It has been observed that the omission of a comma in writing vocatives is particularly common when the vocative is accompanied by an exclamation, and therefore the paper proposes that in future editions of the Croatian orthography manuals it should be emphasized that the vocative should be separated by a comma even when it is preceded by an exclamation.

Keywords: vocative, spelling norm, deviations from the spelling norm, comma

STILISTIČKE ZABILJEŽBE U POEZIJI GORANA FILIPIJA

Valter Milovan

Uvod

jesništvo je Gorana Filipija (1954. – 2021.) ostalo u sjeni njegove zavidne akademske karijere, odnosno mnoštva objavljenih jezikoslovnih atlasa, rječnika i znanstvenih članaka. No, Filipi se redovito vraćao poeziji te je u zrelih godinama života, u pravilnim razmacima – svake tri-četiri godine, od 1990. do 2004. – objavio ukupno sedam zbirki pjesama, od kojih šest na hrvatskom i jednu na slovenskom jeziku. Njegove pjesničke početke duhovito opisuje Slavko Gaberac u predgovoru zbirci Još se vrti crna ploča (2004.) iz kojeg doznajemo da Filipijeva pjesnička pretpovijest, započeta tijekom studija u Zadru, prethodi njegovu znanstvenom radu. Izbor iz te pretpovijesti uvršten je u njegovu prvu zbirku znakovitog naziva Minule šetnje (1990.), u kojoj je sabrao svoje pjesničke početke. Uz to, zanimljivo mjesto zauzima pop-pjesma: Sjedimo na kiši, za koju je Filipi napisao tekst, a koju je Gordana Škrbić izvela na festivalu Omladina '77 u Subotici.

U razdoblju od 1990. do 2004. Filipi je objavio sedam zbirki pjesama. Nadalje, prevodio je pjesme s hrvatskog jezika na slovenski jezik i obratno. Od tih prijevoda izdajamo zbirke: Tri dana u Istri i jedan prije, Primoža Repara; Prije nego otvoriš oči, Vlade Kreslina i Levitacija, Viktora Snoja. Prevodio je i pjesme s talijanskog, primjerice zbirku Giacoma Scottija: Cercando Fiumi Segreti iz 2000. godine, a i njega je preveo taj isti Scotti, objavivši u Battani pjesme iz zbirke Brdo do sunca.

Sedam zbirki pjesama

U ovom prilogu istaknut će se neke od najvažnijih značajki njegove poezije sadržane u zbirkama objavljenim od 1990. do 2004. Kronološki, Filipijeve su zbirke: Minule šetnje (1990.), Otočke balade (1994.), Sve hrvatske smrti (1994.), Brdo do sunca (1997.), Sjedinjenje u stopama (2000.) i Još se vrti crna ploča (2004.). Zbirka na slovenskom Nasprotna obala objavljena je 1997. u Izoli.

Premda sve objavljene zbirke obuhvaćaju vremenski raspon od spomenutih četrnaest godina, znamo da je Filipijevo pjesničko stvaralaštvo duljeg razdoblja i duboke naravi; među djelima iz njegove prve zbirke nalaze se neke pjesme iz studentskog razdoblja, kao i tekstovi objavljeni u književnim časopisima, od ranih 1980-ih do 1990., kada izlaze *Minule šetnje*. Isto tako, znamo da Filipi nakon 2004. nije prestao pisati; proći će međutim još neko vrijeme prije nego što u nadolazećim godinama izađe postumna zbirka. U ovom će se članku baviti pjesmama objavljenima u razdoblju od navedenih četrnaest godina, a izostaviti pjesme objavljene u književnim časopisima.

O Filipijevoj poeziji nije mnogo napisano. Imamo međutim još uvijek prikaze i podatke preuzete iz pogovora njegovih izdanja. Tako u recenziji Otočkih balada (1994.) Daniel Načinović piše:

„Kratkim odlomcima i razrađenim kolokvijalizmom, gotovo šansonjerskim, autor skuplja mnoštvo vrlo važnih kadrova, ali i odbačenih stvari, gradeći tako komunikativnu liriku, koja otvara do čitatelja od njegovog prvog čitanja.“ (Načinović, 1994: s. korica)

U pogovoru zbirke *Brdo do sunca*, Boris Domagoj Biletić spominje njegovu „lažnu kolokvijalnost“ i „lakoću izraza“, karakteristike koje su obilježile Filipijevo pjesništvo u svim njegovim pjesničkim zbirkama (Biletić, 1997.: 83.).

U predgovoru zbirke *Sjedinjenje u stopama*, Milan Rakovac navodi „Filipijevu melankoličnu i elegičnu riječ“ u kojoj „nema mjesta estetiziranim igrama, moralističkoj mimikriji“ (Rakovac, 2000.: 77.). Riječi su to ne samo kritičara i stručnjaka nego i prijatelja i kolega, drugih pjesnika koji su u drugoj polovici osamdesetih godina prošlog stoljeća u pulske kulturni krug prigrlili novoga kolegu. U Filipijevoj poeziji česti su motivi oproštaj i smrt, urbani motiv, a bitne značajke su ironija i humor.

Oslanjanje na prozu, razgovornost, ritam ciklusa

Pokušat će se ovdje uputiti na najočitije pojave i stilske izbore, kao i na pjesme koje se najviše izdvajaju u svojoj posebnosti.

Četvrta Filipijeva zbirka *Brdo do sunca* (1997.) sastoji se od dvaju ciklusa: *Utopljeno sunce*, koji ima 29 naslovljenih pjesama, te naslovno: *Brdo do sunca*, numeriranih 1 – 18. Upravo taj naslovni ciklus paradigmatički je primjer kasnijeg Filipijeva pisanja i stilskih izbora. Ciklus dakle ima 18 kratkih numeriranih pjesama. Pjesme su (između 2. i 3., 5. i 6. itd.) ispresijecane s desetak kratkih (nenumiriranih) proznih pasaža. Te rečenice služe kao komentar na pjesmu, iako su često naizgled nepovezane s njom, odvođeći čitatelja u drugom pravcu s mjesta na kojem ga je pustila upravo dovršena pjesma. Uočava se obraćanje sugovorniku – gramatičkoj drugoj osobi – u svim pjesmama. U stihovnom dijelu nalazimo stihove kao što su:

„Tvoja je mladost bljuzgava
tvoja je bit životinjska (pj. 3.),

Bit je u moru a ne znaš plivati (pj. 4.)

Noćas ne čuješ topot konja (pj. 6.)“ (Filipi, 1997.: 48. – 55.).

Upotrebom druge osobe jednine Filipi se pokušava više približiti čitatelju, stvarajući dojam da se obraća zaista svakome od njih pojedinačno „unoseći mu se u lice i um“. Gotovo sve rečenice iz ciklusa imaju razgovorni karakter, a iako su kratke, često su bez koordinativne ili zavisnosložene sastavnice. Slična razgovornost i kratke rečenice čine i prozni dio ciklusa. Umetnute rečenice prekidaju ritam pjesama iz ciklusa, ali i dodaju snažni stilski efekt: tu je prije svega izbor drugačijeg, zapravo običnijeg fonta (primjerice *Times New Roman*) za ono što je, kako se čini, meditativniji dio ciklusa. One se nadovezuju na pjesme, skrećući međutim pozornost čitatelja na nešto drugo, jednako apstraktno:

„Na smetištu žarulja je hrpica razbijena stakla. Kukci su kamikaze, zapravo samoubojice iz nehata.“ (Filipi 1997: 75.),

često kroz upitne rečenice i izmjenjujući tako raspoloženje i poetsko traženje u ciklusu. Traženje koje se zaključuje upravo nedosegnutim suncem, dajući pesimistični zaključak i smisao čitavom ciklusu:

„Slijediš tragove predaka
i u svakoj se dolini nanovo razočaraš
jer ti sunce opet ostane nedostižno
za samo jedno brdo.“ (Filipi, 1997: 80.)

Oslanjanja na proznu rečenicu, ali na drugačiji način i s drugačijim rezultatima jedna je od uočljivijih formalnih značajki zbirke Sjedinjenje u stopama (2000.). U ciklusu Iz obvezatne lektire, nalazimo kratke humoristične Filipijeve *meditacije* nad književnim klasicima – Homerova Odiseja, Ana Karenjina, Hamlet, Galeb Jonathan Livingstone, U iščekivanju Godota, Prévertova Barbara. Meditacije većim dijelom imaju, slično primjerima iz ciklusa Utopljeno sunce iz 1997., upitni karakter, ekspliciran upitnim rečenicama ili izjavnim uz „pitam se“, koje na kraju fragmenta ostaje neodgovoreno.

U podtekstu se spomenutog djela često skrivaju i druga književna djela: tako se Márquezovi mravi pridružuju mravima iz teksta Nikše Fiamenga, Barbara Jacquesa Préverta kontaminirana je istoimenom pjesmom kantautora Zvonka Špišića i (vjerojatno) istoimenom Filipijevom kolegicom. Poput protagonista Calvinovog Palomara, Filipi promatra crnoglave galebove, bezuspješno pokušavajući prepoznati potomke slavnog Jonathana, a u fragmentu o Godotu, koji konačno stiže, čini se, interpolira početak romana *Conversazione in Sicilia*, Elija Vittorinija („voda ulazi u moje cipele“) (Filipi, 2000.: 31.). Isprepletanje tekstova „zgušnjava metatekst“ ciklusa, ujedno stvarajući i humornu komponentu zbirke, humora koji Filipiju nije bio stran ni u drugim zbirkama. Ovdje se misli na desetak pjesama, među kojima je npr. Što je koga briga gdje ja držim svoj klavir, koja već od naslova pokazuje svoju neozbiljnu

ćud ili pjesma: Pitanja potomka, u kojoj pjesnik nastoji ostati u kontinuiranoj rimi kroz gotovo čitavu pjesmu, rimujući većinu riječi *neozbiljnim* završetkom: -ušu (dušu – skušu, dušu – tmušu) ili -ivam (skrивam, plivam, umivam, polivam) i druge.

Pisanje drugoj osobi, izbor naslova, anafora i epifora

Filipi upotrebljava već spomenutu drugu osobu jednine i u naslovnom ciklusu Sjedinjenja, samo što je adresat (*Aurelije/moj nepoznati Rimljanine*) ovaj put poznat. Čitav ciklus pjesama objedinjen je anaforam *Sjedinjen s tvojim stopama o Aurelije* s kojom započinje svih osamnaest pjesama, a s istom, dovršenom rečenicom (dugačijom od pjesme do pjesme) i završava.

„Sjedinjen s tvojim stopama o Aurelije
zadivljen istodobno proživljavam
tvoju sadašnjost i svoju povijest.“ (pj. 1.)

i

„Sjedinjen s tvojim stopama o Aurelije
kroz žile mi struji
maglušina nagomilanih stoljeća“ (pj. 2.)

Između tih dviju rečenica uglavnom nailazimo na sastavnice iz rimskog svijeta i prirode te su česti nabranje i sinatreza. Uz to, za sam završetak ciklusa Filipi odabire figuru ponavljanja:

„Sjedinjen s tvojim stopama o Aurelije
opet vidim samo ruševine ruševine ruševine.“ (pj. 20)

Pisanje pjesama drugoj osobi stilski je izbor koji možemo pratiti unatrag po vremenskoj crti Filipijeve poezije: nalazimo ga već u prvoj (Minule šetnje, 1990.) i u drugoj zbirci (Otočke balade, 1994.). U slučaju druge zbirke riječ je ponovno o naslovnome ciklusu, baš kao u zbirkama iz 1997. i 2000. Osim što je riječ o ciklusima koji nose i naslov zbirke, i ovdje su te pjesme ostavljene bez naslova i samo su numerirane. Pravilo numeriranja vrijedi i za cikluse iz Minulih šetnji, ali ne i njihova *naslovotvornost*.

Ovdje nalazimo čak dva takva ciklusa: Koliko te volim, Dalmacijo i Suprotna obala. Naslov Suprotna obala Filipi će ponoviti i sedam godina poslije; naime 1997. svoju će jedinu slovensku zbirku nazvati: Nasprotna obala. U drugome ciklusu javljaju se Koliko te volim, Dalmacijo (Filipi, 1990.: 35.) i kao anafora na početku svake od pjesama; ponovno se obraća drugoj osobi; pjesnik se obraća Dalmaciji u maniri kojom se obraćao Aureliju deset godina poslije.

Godine 1994. Filipi će objaviti i ratnu zbirku pjesama Sve hrvatske smrti. Umjesto anafore, u nenumeriranom ciklusu nalazimo na epiforu „ja samo promatram“ koja mu daje i naslov. Riječ je najčešće o kratkim pjesma, od četiriju do osam stihova, od kojih je na kraju (s izuzetkom prve pjesme) upravo taj stih. Drugi, također nenu-

merirani ciklus Vukovaru, sastoji se od kratkih pjesničkih proza; ponovno nalazimo epiforu „I kreće se, kreće, samo kad“ (Filipi: 1994.a: 59).

Time se i zatvara krug određenih stilskih pojava u Filipijevoj poeziji. One koje smo izdvojili provlače se iz zbirke u zbirku i svakako su odrednica njegova stila.

Zaključna razmatranja

Pokazuje se da je Goran Filipi u svojem aktivnom pjesničkom razdoblju (1990. – 2004.), kada je objavio sedam zbirki, pjevao istim, umjerenim i stalnim glasom. Izdvojen je ovdje samo dio ciklusa u kojima se prepoznaje oslanjanje na prozu, razgovornost i pisanje drugoj osobi kao neke od stalnica tih ciklusa. Ritam tih nabrojanih ciklusa, u kojima su pjesme samo numerirane i koji najčešće daju naslov samoj zbirci, stalan je. Pronalazimo i mnoge figure ponavljanja, bilo kao obične repetitive, nabiranja, sinatreza ili anafore, elemente humora i ironije te u jednom ciklusu, vezano uz humor, pokušaj stvaranja određenog metateksta spajanjem sjećanja na različita književnih djela iz književne povijesti. To su neke od značajki Filipijeve poezije, ali i samog Filipija sa svojim zanimanjima i posebnostima. *Le style, c'est l'homme même*, a iako smo mi kolege profesora Filipija doživljavali kao znanstvenika i kolegu, sve te osobine i kvalitete očitovale su se i u njegovoj nastavi, radu i znanstvenim skupovima.

Literatura

- Boris Domagoj Biletić, 1997., Filipijevo brdo do sunca, Brdo do sunca, MH, Pula
Dizionario di retorica e stilistica, skupina autora, TEA, Milano, 1995.
Goran Filipi, 1990., Minule šetnje, IKK Grozd, Pula
Goran Filipi, 1994., Otočke balade, MH, Pula
Goran Filipi, 1994.a, Sve hrvatske smrti (ratna zbirka), Tiskara Rijeka d. d., Rijeka
Goran Filipi, 1997., Brdo do sunca, Matica hrvatska, Pula
Goran Filipi, 2000., Sjedinjenje u stopama, Istarski ogranak DHK, Pula
Goran Filipi, 2004., Još se vrti crna ploča, Skupština udruga MH Istarske županije, Pula
Marina Katnić-Bakaršić, 2006., Stilističke skice, Connectum, Sarajevo
Daniel Načinović, 1994., Otočke balade, 1994, s korica
Milan Rakovac, 2000., Toscana, Sjedinjenje u stopama, Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika, Pula
Giacomo Scotti, 2003., Il sole annegato, prijevod Goran Filipi, u časopisu La Battana, god. XL., br. 147., Rijeka

Sažetak

Valter Milovan, Filozofski fakultet, Pula, vmilovan@unipu.hr

UDK 81'38, pregledni rad

<https://doi.org/10.22210/jezik.2025.72.11>

primljen 7. travnja 2025., prihvaćen za tisak 7. svibnja 2025.

Stylistical Notes in the Poetry of Goran Filipi

In this paper, we have attempted to present some stylistic features of Goran Filipi's poetry collections. All of the features listed (conversation, prose poems, second-person writing, anaphora and epiphora) and others that are not discussed here but only mentioned are an integral part of Filipi's style.

Keywords: Goran Filipi, poetry, anaphora, epiphora, writing in second person

OD JUGOSLAVENSKE ARHIVSKE TERMINOLOGIJE DO SUVREMENOGA HRVATSKOGA ARHIVSKOG NAZIVLJA

Anamarija Pupiĉ-Bakraĉ, Borut Guliĉ

Uvod

vaki je jezik priopćajni sustav. Priopćajni jer mu je osnovna uloga sporazumijevanje, a sustav jer se sastoji od jedinica i odnosa među tim jedinicama. Standardni je jezik sustav uređen pravilima, normom, a njegova su bitna obilježja autonomnost, normiranost, polifunkcionalnost, polivalentnost i stabilnost (Franĉić i autorice, 2006.: 22.). Upravo zbog tih obilježja omogućuje sporazumijevanje u širokom rasponu usko specijaliziranih područja ljudskoga djelovanja i može odgovoriti na zahtjeve pojedinih struka. U ovom radu ponajprije ćemo se usredotočiti na područje arhivske struke – arhivistike – u kojoj smo uočili jeziĉno-pravopisne nedoumice i pogrješke, a neke su od njih postale ĉak i uvrijeŹene. Cilj će biti njihovo propitivanje na temelju potvrdenosti u normativnim priručnicima (rjeĉnicima, gramatikama, pravopisima i jeziĉnim savjetnicima), te u skladu s time predlaganje prihvatljivijih i boljih rješenja.

Arhivsko nazivlje

Glavni poticaj za pisanje ovoga rada ĉinjenica je da većina analiziranih naziva iz arhivske struke potjeĉe iz Rjeĉnika arhivske terminologije Jugoslavije iz 1972., a u upotrebi su još i danas. U njemu su hrvatski i srpski nazivi gotovo izjednaĉeni, a jedina je oĉigledna razlika u pismu (upotrebi ĉirilice za srpsko nazivlje, odnosno latinice za hrvatsko). Spomenuti Rjeĉnik nastao je na poticaj Saveza društava arhivskih radnika Jugoslavije jer su:

„... arhivski radnici u arhivskim ustanovama svih republika i autonomnih pokrajina Jugoslavije ubrzo nakon oslobođenja zemlje i intenzivnog svestranog rada na zaštiti, prikupljanju, sređivanju i obradi arhivske građe osjetili potrebu za utvrđivanjem svoje terminologije.“ (Androiĉ, 1972.: 5.)